

Journal of Research and Development

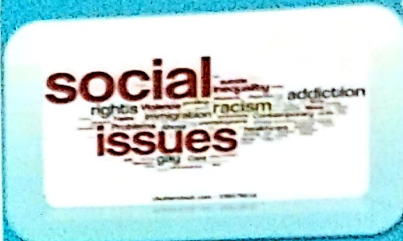
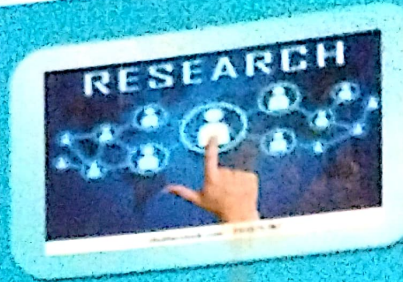
A Multidisciplinary International Level Referred Journal

July 2022 Volume-14 Issue-8

Chief Editor

Dr. R. V. Bhole

**'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot
No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.)**

Address

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot, No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

22	पचपन खम्भे लाल दीवारें: अदृश्य वेदना की दास्तान	प्रा.बालाजी सुर्यवंशी	96-98
23	तिनका तिनका आग और दलित चेतना	डॉ. वी.आर. गायकवाड	99-104
24	आंतरराष्ट्रीय व्यापारातील नवीन विचार-प्रवाह	प्रा.कांबळे शिल्पा बळीराम	105-107
25	“ कोयता कादंबरीतील ऊसतोड कामगार स्त्रीचे चित्रण ”	शिवगीता बस्वलिंग तुपकरी	108-109
26	“ कोयता कादंबरीतील ऊसतोड कामगारांचे जीवन ”	शिवगीता बस्वलिंग तुपकरी	110-111
27	महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेचे संकल्पनात्मक अध्ययन	डॉ. गोरखनाथ वाकळे, गणेश मच्छिंद्र चोर	112-115
28	नाटककार.सुरेन्द्र वर्मा: एक अनुशीलन	प्रा.डॉ.संग्राम सोपानराव गायकवाड	116-119
29	अलीगढ जनपद का इतिहास (१८५७ के पूर्व)	डॉ. सुधीर कुमार शर्मा	120-127

आंतरराष्ट्रीय व्यापारातील नवीन विचार प्रवाह

प्रा.कांबळे शिल्पा बळीराम

सहाय्यक प्राध्यापिका म.म.निलंगा

Email.id : shilpakamble0@gmail.com

DOI-10.5281/zenodo.6988652

प्रस्तावना :- आंतरराष्ट्रीय अर्थशास्त्रात आंतरराष्ट्रीय व्यापाराशी संबंधित विविध घटकांचा अभ्यास केला जातो. आंतरराष्ट्रीय अर्थशास्त्र या विविध घटकांचा अभ्यास करताना आंतरराष्ट्रीय व्यापारातील अडचणी व त्यावरील उपाययोजना यांचा देखील अभ्यास करते परिणामी आंतरराष्ट्रीय व्यापारातील अडचणी दूर करून आंतरराष्ट्रीय व्यापारातून अधिकाधिक लाभ प्राप्त करता येतात म्हणजेच आंतरराष्ट्रीय अर्थशास्त्राच्या अभ्यासामुळे आंतरराष्ट्रीय व्यापारात व आंतरराष्ट्रीय व्यापाराच्या लाभात वृद्धी होते. याचा अर्थ आंतरराष्ट्रीय अर्थशास्त्राच्या अभ्यासाचे महत्त्व आंतरराष्ट्रीय व्यापारातून मिळणाऱ्या लाभात दडलेले असते जगतात मानवनिर्मित व निसर्गनिर्मित संपत्ती मध्ये कशी वाटण होते यांची माहिती ज्या अर्थशास्त्रात मिळते ते आंतरराष्ट्रीय अर्थशास्त्र होय. थोडक्यात जगातील व्यवहारांचा अभ्यास ज्या अर्थशास्त्रात केला जातो ते आंतरराष्ट्रीय अर्थशास्त्र होय. जगातील विविध देशात ज्या वस्तू व सेवांची निर्मिती होते. त्यांचे वितरण जगभर कशा पध्दतीने होते हे सांगणारे अर्थशास्त्र म्हणजेच आंतरराष्ट्रीय अर्थशास्त्र होय.

संशोधन निबंधपत्राचे हेतू/उद्देश
आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचे महत्त्व स्पष्ट करणे :-

औद्योगिक विकासाला चालना मिळते :-

आंतरराष्ट्रीय व्यापारामुळे उद्योगांच्या विकासासाठी आवश्यक असणारा कच्चा माल आंतरराष्ट्रीय व्यापारातून आयात केला जातो त्यामुळे देशी उद्योगांना आवश्यक तेवढा कच्चा माल मिळतो व मोठ्या प्रमाणात औद्योगिक उत्पादन वाढते. उत्पादन वाढले म्हणजे निर्यात देखील वाढले यांचा परिणाम म्हणून, देशाच्या औद्योगिक विकासाला चालना मिळते प्रामुख्याने निर्यातक्षम वस्तू निर्माण करणाऱ्या उद्योगांच्या विकासाला अधिक गती प्राप्त होते.

उत्पादनाच्या तंत्रात सुधारणा :-

अल्पविकसित देशामध्ये उत्पादन तंत्रे ही मागास व जुल्या. स्वरूपाची असतात. त्यांचे प्रमुख कारण मागास देशातील तांत्रिक ज्ञानाची कमतरता होय. विदेशी व्यापार सुरू झाल्यामुळे स्पर्धा निर्माण होते व त्यामुळे तांत्रिक सुधारणेला महत्त्वाचे स्थान प्राप्त होते त्यामुळे परंपरा वस्तूंच्या वाबतीत विशिष्टीकरण होते. त्यांचा परिणाम म्हणजे आंतरराष्ट्रीय व्यापारात परंपरागत वस्तूंचे योगदान वाढून देशाला लाभ मिळतो.

भांडवल संचय वाढतो :-

विकसनशील देशातील लोकांचे दरडोईर उत्पन्न कमी असते म्हणून राष्ट्रीय उत्पन्न देखील कमी असते आणि म्हणून त्यांचा विपरीत परिणाम त्या देशाच्या आर्थिक विकासावर होतो म्हणजे नवीन गुंतवणूकीस वाढ नसतो यात वाढ करण्याचा एकमेव मार्ग म्हणजे निर्यातीत वाढ करणे हाच ठरतो आंतरराष्ट्रीय व्यापारामुळे विदेशी चलन देशामध्ये येते व देशाच्या भांडवल संचयात वाढ होते. रोजगारात वाढ होते :-

आंतरराष्ट्रीय व्यापारामुळे जो नफा किंवा आधिक्य मिळते त्यातूनच राष्ट्रीय उत्पन्नात वाढ होते उत्पन्न वाढले म्हणजे गुंतवणूक वाढते वाढत्या गुंतवणूकीमुळे देशात रोजगाराच्या नवीन संधी निर्माण होतात. अकि लोकांना रोजगार मिळतो लोकांचे उत्पन्न वाढण्यास मदत होते. म्हणूनच प्रसिद्ध अर्थशास्त्र जे एम. केन्स यांनी प्रारंभाची गुंतवणूक

पुढे देशातील रोजगाराचे प्रमाण वाढविण्यास कशी मदत होते यांचे विक्षेपण आपल्या विदेशी व्यापार गूणकाच्या आधारे स्पष्ट केले आहे. रोजगार केवळ विकसनशील देशातच वाढतो असे नाही तर विकसित देशात देखील वाढतो.

1) साधनाचा प्रभावी उपयोग :-

विदेशी व्यापार झाल्यामुळे प्रचलित साधनांचा अकि उत्पादकतेने वापर होवू लागतो जे.एस.मिल त्यांच्या मते, हा विदेशी व्यापाराचा सरळ व प्रत्यक्ष लाभ आहे.

2) उत्पादन व्यय कमी होणे :-

मार्केट किंवा बाजारपेठेच्या विस्तारामुळे विविध प्रकारच्या आंतरिक व बाह्य मितव्ययत मिळून उत्पादन व्ययात घट होऊ लागते.

3) बाजाराच्या आकाराचा विस्तार :-

अल्पविकसित देशाच्या भागात स्थानिक बाजारपेठेचा आकार हा लहान असल्यामुळे उत्पादनाची पुरेशा प्रमाणात विक्री होवू शकत नाही. त्यामुळे गुंतवणूक करण्याची प्रेरणा घटत जाते बाजारपेठेचा आकार लहान असण्याचे कारण म्हणजे दरडोईर उत्पन्न व क्रयशक्ती कमी असणे आंतरराष्ट्रीय व्यापार सुरू झाल्यास मार्केटचा किंवा बाजारपेठेचा विस्तार होतो व अधिक चांगल्या प्रकारच्या संसाधनामुळे गुंतवणूक व बचत ह्या महत्त्वाच्या घटकांना उत्तेजन मिळते.

4) व्यवहार शेषात संतुलन निर्माण होते :-

एखाद्या देशाचा व्यवहार शेष असतूलित असेल तर आंतरराष्ट्रीय व्यापाराच्या माध्यमातून तो संतुलित करता येतो जसे निर्यात वाढवून व आयात कमी करून प्रतिकूल व्यवहार शेष अतूकूल म्हणजेच संतुलित करता येतो. प्रामुख्याने विकसनशील देशांचा व्यवहार शेष संतुलित असणे आवश्यक आहे ते आंतरराष्ट्रीय व्यापाराच्या विकासातून सहज शक्य होते

5) टंचाईवर सहज मात करता येते :-

बऱ्याच वेळा देशामध्ये अवर्षण टंचाई, दूष्काळ यांसारखी परिस्थिती निर्माण होते. अशा परिस्थितीत अन्नधान्य यासारख्या व इनर वस्तूंची आयात करून अन्नधान्याच्या वाबतीत निर्माण झालेली टंचाई सहजपणे दूर करता येते

तसेच मंदीच्या काळात किंमती स्थिर राहण्यास मदत होते सन 2015-16 या वर्षी भारतात डाळीची मोठ्या प्रमाणात टंचाई निर्माण झाली होती. परिणामी तुरदाळ 200 रुपये प्रतिक्िलो झाली होती. तेव्हा सरकारने तुरदाळीची मोठ्या प्रमाणात आयात करून किंमती नियंत्रणात ठेवण्याचा प्रयत्न केला होता. अशा प्रकारे आंतरराष्ट्रीय व्यापारामुळे देशात निर्माण होणाऱ्या टंचाईवर सात करता येते.

6) देशात निर्माण करता येत नसलेची वस्तू मिळते :-
जगातील प्रत्येक देश स्वयंपूर्ण असतोच असे नाही. सर्वच वस्तूंचे उत्पादन जगातील सर्वच देशात मोठ्या प्रमाणात होत नाही. तेव्हा आंतरराष्ट्रीय व्यापाराच्या माध्यमातून देशांमध्ये ज्या वस्तूंचे उत्पादन कमी होते अथवा अधिक खर्चिक असते. त्या वस्तूंची आयात करता येते आणि ज्या वस्तूंचे उत्पादन कमी खर्चात अधिक होते त्या वस्तूंची निर्यात केली जाते. हाच तर आंतरराष्ट्रीय व्यापारापासून मिळणारा खरा फायदा आहे.

7) तंतूमय पदार्थ :-
आयात मुल्यानुसार वस्तूचा क्रम,2020-21

अ.क्र	वस्तू	2020-21
1	कच्चे पेट्रोलिअम	15.1%
2	सोने	8.8%
3	पेट्रोलिअम उत्पादने	5.9%
4	मोती,मौल्यवान खडे	4.8%
5	कोळसा व कोक	4.1%

आयात मुल्यानुसार वस्तूचा क्रम

अ.क्र	वस्तू	2020-21
1	इंधने	25.4%
2	इलेक्ट्रॉनिक वस्तू	13.4%
3	भांडवली वस्तू	11.3%
4	सोने व चांदी	9.1%

परकिय व्यापाराची दिशा : 2020-21

अ.क्र.	देश	2020-21
1	चीन	16.6%
2	अमेरिका	7.3%
3	युरोई	6.8%
4	स्वित्झर्लंड	4.6%
5	सौदी अरेबिया	4.1%

वॉटकिन्स यांच्या मते, अल्पविकसित देश हे एक किंवा दोन तंतूमय पदार्थांच्या उत्पादनाचे विशिष्टीकरण करतात. ह्या वस्तूंची निर्यात व्हावयास लागली तर उत्पादन, रोजगार व उत्पन्न ह्यात वाढ होईल तसेच निर्यात क्षेत्रात वाढ होईल.

8) राष्ट्रीय उत्पन्न वाढते :-
कोणत्याही देशाचा आर्थिक विकास हा त्या देशाच्या राष्ट्रीय उत्पादनावर अवलंबून असतो राष्ट्रीय उत्पन्न जेवढे अधिक तेवढा आर्थिक विकास अधिक असतो आंतरराष्ट्रीय व्यापारापासून जो फायदा मिळतो तो त्या देशाचे राष्ट्रीय उत्पन्न वाढविण्यास मदत करतो.

2)आंतरराष्ट्रीय व्यापारातील नवप्रवाहाची चर्चा
परकिय व्यापाराची संरचना
भारत आयात करत असलेल्या वस्तूंची संख्या-6000
निर्यात करत असलेल्या वस्तूंची संख्या- 7500

निर्यात मुल्यानुसार वस्तूचा क्रम, 2020-21

अ.क्र	वस्तू	2020-21
1	पेट्रोलिअम उत्पादने	8.9%
2	औषधी उत्पादने	6.5%
3	मोती मौल्यवान खडे	6.3%
4	लोह व पोलाद	4.2%
5	इलेक्ट्रीकल मशिनरी	2.8%

निर्यात मुल्यानुसार वस्तूचा क्रम

अ.क्र	वस्तू	2020-21
1	उत्पादित वस्तु	70%
2	कृषी व संलग्न	14.2%
3	कोळसा व कच्चे तेल	9.2%
4	खडे व दगिने	9.0%

आयात देश

अ.क्र.	देश	2020-21
1	अमेरिका	17.1%
2	चीन	7.3%
3	युरोई	5.7%
4	हॉंगकाँग	3.5%
5	बांगलादेश	3.1%

व्यापार भागीदारी व्यापारक्षर्ती : 2020-21 (आकड़े विवियन डॉलरमध्ये)

देश	निर्यात	आयात	प्रकृण व्यापार	भारताच्या व्यापारतील वाटा	रुट	निर्यातीचे प्रमाण
1 चीन	21.2	65.2	86.4	-12.6%	44.0	0.3
2 अमेरिका	51.6	28.9	80.5	11.8	22.7	1.8
3 यूएई	16.7	26.6	43.3	6.3	9.9	0.6
4 हॉंगकॉंग	10.2	15.2	25.3	3.7	5.0	0.7
5 सौदी अरेबिया	5.9	16.2	22.0	3.2	10.3	0.4

सारांश :-

सारांश रूपाने असे म्हणता येईल की भारत देशामध्ये चीन कडून आयात जास्त प्रमाणात 16.6 % होते तर सर्वात कमी आयात सौदी अरेबिया 4.1% केली गेली तर निर्यात अमेरिकेला जास्त प्रमाणात 17.1% केली आहे आणि सर्वात कमी निर्यात बांगलादेश 3.1% केली गेली.

माहिती संकलनाचे मार्ग :-

वरील शोधनिबंध लिहिण्यासाठी दूर्यम माहिती साधनाचा उपयोग केला आहे अशा प्रकारची माहिती वेबसाईट वरून आणि आंतरराष्ट्रीय अर्थशास्त्र या पुस्तकातून घेतलेली आहे.

संदर्भ ग्रंथ :-

1. डॉ. वी.डी. इंगळे ; आंतरराष्ट्रीय अर्थशास्त्र ; अरूणा प्रकाशन नातूर- , पृष्ठ क्र. 14,15,16,17.
2. डॉ. गणेश गावंडे ; आंतरराष्ट्रीय अर्थशास्त्र ; कैलाश पब्लिकेशन, औरंगाबाद, पृष्ठ क्र. 13.
3. डॉ. जी.एन. ब्रामरे : आंतरराष्ट्रीय अर्थशास्त्र : पिंपळपुरे & क. पब्लिकेशन नागपुरे पृष्ठ क्र. 13,14,15.